

1553^{то} заседание, 9-11 март 2026 г. (формат „Права на човека“)

H46-13 Станев срещу България (Жалба № 36760/06)

Наблюдение на изпълнението на решенията на Европейския съд

Относитими документи

DH-DD(2024)1111, CM/Del/Dec(2024)1492/H46-6

Жалба	Дело	Решение от	Окончателно на	Индикатор за класификацията
36760/06	СТАНЕВ	17/01/2012	Голямо отделение	Комплексен проблем

Описание на делото

Делото се отнася до настаняването на жалбоподателя, поставен под ограничено запрещение, след поставяне на диагноза шизофрения, в социален дом. Съдът е установил, че ограниченията на възможността му да напуска дома представляват лишаване от свобода, което е незаконосъобразно поради това, че в противоречие с вътрешното право властите не са взели мнението му в нито един момент и не са проверили дали той е съгласен, както и поради липсата на скорошни и редовно обновявани медицински доказателства, удостоверяващи продължаващото наличие на психично разстройство и необходимостта от ограничаване на придвижването му за неговата собствена безопасност или тази на другите (нарушение на чл. 5 § 1). Съдът е критикувал липсата на каквото и да е правно средство за оспорване на законосъобразността на настаняването или за предявяване на иск за обезщетение (нарушения на чл. 5 §§ 4 и 5). Той е констатирал, че в продължение на седем години жалбоподателят е бил затворен в нечовешки и унижителни условия поради лошото материално състояние и нехигиеничността на помещенията, недостатъчното отопление, храна и хигиена и липсата на лични дрехи, както и че не е имало вътрешноправно средство за защита, което да му позволи да оспори това или да получи обезщетение (нарушения на чл. чл. 3 и 13).¹

Състояние на изпълнението на решението²

1) Информация, свързана с въпросите по чл. чл. 3 и 13

а) Мерки за подобряване на условията на живот и на грижите в социалните домове³

През септември 2024 г. властите посочиха, че е налице значително подобрене в условията на живот в сравнение с периода 2002—2009 г., за който се отнася настоящото решение. Много от неотговарящите на стандартите социални заведения са закрити и е в ход процес на деинституционализация. До 2027 г. се предвижда закриването на 60 % (41) от старите социални домове за възрастни хора с увреждания, а до 2035 г. — на всички такива. Извършени са ремонтни работи и са отпуснати средства за подготвяне на обитателите за напускане на старите институции. В общността са създадени нови услуги; представена е информация за местонахождението на някои от тях.

¹ Делото се отнася и до невъзможността на жалбоподателя да поиска пряко от съд отмяна на ограниченото запрещение (нарушение на чл. 6 § 1). През юни 2021 г. Комитетът отбеляза, че са били приети адекватни мерки за осигуряване на такъв достъп до съд. Също така, след приемането на индивидуални мерки по повтарящото се дело *Стефан Станков* (№ 25820/07), Комитетът приключи наблюдението си по него.

² През юни 2017 г. Комитетът отбеляза, че след смъртта на г-н Станев не са необходими допълнителни индивидуални мерки по това дело.

³ За информация относно предишни мерки вж. документите CM/Notes/1459/H46-6, CM/Notes/1492/H46-6 и DH-DD(2023)1518.

През 2024 г. бе приета националната карта на социалните услуги, за да се контролира предоставянето на социални услуги по места. Регламентиран бе минималният брой на наетия персонал в социалните домове за възрастни хора с увреждания. Не беше възможно предоставянето на подробна информация за въздействието върху набирането на персонал на наредбата за заплатите (в сила от януари 2022 г.), тъй като през септември 2024 г. все още не бяха изготвени новите стандарти за финансиране на социалните услуги и общините не бяха предоставили необходимите данни. Властите посочват намерението си да предоставят конкретна информация на по-късен етап.

б) Информация от наблюдаващи органи относно условията в социалните домове

На 4 ноември 2021 г. Комитетът за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание („КПИ“) направи публично изявление относно България във връзка със социалните домове и психиатричните болници, в което се подчертава, наред с другото, ужасяващото ниво на хигиена в някои домове и недостигът на персонал. В доклада за посещението си през март 2023 г. КПИ отбеляза известен напредък по отношение на материалните условия в социалните домове, като същевременно посочи по-рано изразените опасения относно недостатъчния брой персонал, наличието на обитатели с тежки когнитивни увреждания, считани за юридически дееспособни⁴, затворения характер на домовете и трансинституционализацията, особено в отдалечени райони.⁵

Българският омбудсман, действащ като национален превантивен механизъм, през 2024 г. направи посещения на най-малко пет, а през 2025 г. на най-малко 11 относими институции. Не бяха докладвани сериозни проблеми, свързани с личната хигиена или материалните условия. Тя повтори критиките си относно практиката за създаване на нови социални услуги, разположени в сградите или двора на старите социални домове, въпреки отдалеченото местоположение и липсващата инфраструктура, както и незаетите свободни места в почти всички посетени домове, което създава затруднения при предоставянето на грижи.

Докладите на Агенцията за качеството на социалните услуги („АКСУ“)⁶ от 2023 и 2024 г. показват, че нивото на хигиена е било подходящо в 27 от инспектираните социални домове, докато в 13 от тях санитарните съоръжения са били недостатъчни. В доклада се посочват някои случаи на лошо състояние на материалите условия (стени или подове в неподдържано състояние) и санитарните условия (силна миризма, мухъл и влага, недостатъчна хигиена), липса на лично пространство, лични дрехи или недостатъчен квалифициран персонал за осигуряване на подходящи грижи.⁷ Един социален дом е получил задължителни указания от АКСУ за отстраняване на нарушенията.

в) Средства за защита

Властите отбелязваха още веднъж, че доставчиците на социални услуги са длъжни да въведат процедура за подаване на жалби пред АКСУ и да информират потребителите за техните права. АКСУ наблюдава тези процедури и ги анализира. За всички видове социални услуги през 2024 г. АКСУ е получила 128 жалби и сигнали (138 през 2023 г.; 129 през 2022 г.) и е извършила проверки в 87,5 % от тях (81 % през 2023 г.; 90 % през 2022 г.); 18 % са били признати за основателни, 24 % — за частично основателни, а 58 % — за неоснователни. По-конкретно по отношение на резидентните социални услуги, през 2023 г. АКСУ е получила 13 жалби и сигнали; една е била призната за основателна, а две — за частично основателни (данни за броя на жалбите, отнасящи се до лица с умствени увреждания, не са налични; не е посочено дали такива жалби са подавани през 2024 г.).

Властите също така отново отбелязаха, че е възможно да се получи обезщетение от държавата, общините и юридическите лица чрез общите искове за неправомерно увреждане, като в своето изложение се позовават на по-стари примери от съдебната практика.⁸ Преглед на съдебните

⁴ КПИ отбеляза, че тази ситуация ги лишава от „ключови правни гаранции, свързани с техния статут“ (CPT/Inf (2024)06, § 73).

⁵ Вж. CPT/Inf (2024)06, §§ 54-55, 57, 60, 73, 78, относно два посетени социални дома, и CPT/Inf (2022) 20, § 155. В предишни доклади КПИ също отбеляза трудностите при привличането и задържането на персонал на работа в доста отдалечените социални заведения, както и че изграждането на нови социални заведения на територията на старите отдалечени социални домове, със същите обитатели и персонал, не представлява истинска деинституционализация, а трансинституционализация, вж. CPT/Inf (2022)20, §§ 141 и 146 и CPT/Inf (2020)39, §§ 70 и 75.

⁶ Агенцията осигурява методическа подкрепа на общините, отговарящи за социалните домове, и извършва периодични, тематични и последващи проверки (за всички тях се подава предварително уведомление) и извънредни проверки (за които не се подава уведомление) и дава задължителни препоръки. През 2024 г. АКСУ е извършила 55 проверки в социални домове за възрастни (56 през 2023 г.; 91 през 2022 г.), включително в 30 стари социални домове за възрастни с умствени увреждания. Намаленият брой проверки се обяснява с постепенното закриване на последните.

⁷ За повече подробности вж. бележките за заседанието на Комитета (формат „Права на човека“) от март 2024 г.

⁸ Не е ясно кои от тези констатации се отнасят до социални домове за лица с умствени увреждания.

⁸ За повече подробности вж. бележките за заседанието на Комитета (формат „Права на човека“) от март 2024 г.

решения от 2022-2025 г. показва, че общината или държавата са били осъждани по искове за непозволено увреждане да изплатят обезщетение за неадекватна защита на живота и здравето на лица в социални домове⁹.

2) Информация, свързана с въпросите по чл. 5 §§ 1, 4 и 5

а) Настаняване в социален дом или център от семеен тип

През август 2024 г. Министерството на труда и социалните грижи посочи, че лицата получават адекватна информация за настаняването в социален дом според здравословното им състояние, общуват със социалните служби и изразяват своите желания (със специална помощ, когато е необходимо) и подписват документи, изготвени с тяхно участие. Желанията на лицата под ограничено запрещение се обсъждат предварително и те могат да прекратят настаняването си по всяко време. Настаняването на лица под пълно запрещение, което според закона трябва да бъде разпоредено от съд за определен срок, се основава на техните желания, които имат предимство пред мнението на настойника; те също могат да искат прекратяване на настаняването. Властите предоставиха допълнителни примери от скорошна съдебна практика, показващи, че съдилищата систематично прилагат изискванията на чл. 5, разглеждат в съдебно заседание желанията на лицето с помощта на експерти, изчерпателно анализират актуализирани медицински доказателства и индивидуалните обстоятелства, особено на лица, които не са в състояние да изразят желания, както и възможностите за грижи в семейна среда.

По отношение на констатациите на КПИ, че обитатели, страдащи от тежки когнитивни увреждания, не са поставени под запрещение, властите отново заявиха, че това не може да бъде потвърдено и че освен това съществуват достатъчно гаранции и улеснения за подпомагане на такива лица при вземането на решения относно социалните услуги.

Много съдебни решения от 2024-2025 г. относно настаняването в социален дом потвърждават, че като цяло съдиите изслушват засегнатите лица и разглеждат актуализирани медицински доказателства, ако не могат да установят желанията на лицето поради тежко умствено увреждане. Все пак има примери, в които лицето не е било изслушано, а правната помощ изглежда се използва рядко. Въпреки че съдиите често заключават, че лицето не може да изрази воля, изглежда, че не се търси често експертна помощ за общуване с тези лица. Съдиите налагат предимно максималния законоустановен срок от три години за настаняване в социален дом, включително в случаите, когато лицата не могат да изразят волята си, или в по-редките случаи, когато изразяват несъгласие с настаняването. Много от решенията се публикуват без мотиви, очевидно с цел да се защити информацията за здравето и гражданското състояние на лицата, а някои съдържат идентично описание на резултатите от изслушването на лицата. Не беше възможно да се открият примери на обжалвания на настаняването, разпоредено от съд.

б) Периодичен съдебен контрол на настаняването в социални домове и право на обезщетение

Властите отново посочиха, че процедурата за редовно актуализиране на оценката на потребностите от социални услуги и индивидуалните планове за подкрепа, изготвени от страна на доставчика на социални услуги, е адекватен механизъм за редовно проверяване на състоянието и потребностите на лицата и че не е необходимо да се предвижда пряк достъп до съд, тъй като обитателите могат по всяко време да изразят желанието си да прекратят резидентната социална услуга. Те повториха, че всички искове относно незаконно настаняване ще бъдат разгледани съгласно общото гражданско право. Скорошни съдебни решения потвърждават, че съдилищата разглеждат по същество искове по твърдения за незаконност на настаняването съгласно деликтното право, като се позовават на действията на отговорното длъжностно лице или отговорната институция¹⁰.

3) Заключение на държавата-ответник за настоящото разглеждане

През септември 2024 г. властите поискаха приключване на наблюдението върху изпълнението по отношение на въпросите, касаещи членове 3, 13 и 5 § 1, и посочиха, че като цяло са изпълнили задължението си по чл. 46. Те изтъкнаха, че към процеса на изпълнение постоянно се добавят нови елементи и че различни указания на Комитета излизат извън обхвата на делото, което забавя приключването на наблюдението.

⁹ Решение № 62 от 4 юли 2022 г. по гражданско дело № 2027/2021 на Върховния касационен съд; Решение № 998 от 18 юли 2023 г. по гражданско дело № 3140/2022 на Апелативен съд София и Решение № 585 от 7 февруари 2025 г. по гражданско дело № 5365/2023 на Върховния касационен съд; Решение № 82 от 30 май 2025 г. по гражданско дело № 59/2025 на Окръжен съд Видин.

¹⁰ Решение № 998 от 18 юли 2023 г. по гражданско дело № 3140/2022 на Апелативен съд София и Решение № 585 от 7 февруари 2025 г. по гражданско дело № 5365/2023 на Върховния касационен съд (искът в това производство е отхвърлен като недоказан).

4) Скорошно становище на НПО и отговор на правителството (DH-DD(2025)1249-rev)

В своето становище от 13 октомври 2025 г. четири НПО¹¹ твърдят, че новосъздадените социални услуги остават изолирани от общността и че резидентните услуги продължават да бъдат затворени институции. Те посочват, че мониторингът от страна на АКСУ не може да се счита за независим и че няма независим мониторинг на социалните домове от страна на НПО, тъй като няма законово задължение, което да позволява достъп. Те посочват, че не е имало случаи на присъждане на обезщетения на лица с увреждания за нечовешко отношение или незаконно настаняване в социален дом. Те също така твърдят, че е имало случаи на лица под пълно запрещение в частни резидентни социални услуги, настанени директно от настойника, без съдебно решение, в нарушение на националното законодателство. В отговора си от 29 октомври 2025 г. властите считат последното твърдение за спекулативно, тъй като законът не прави разграничение между настаняване в държавни и частни институции, и посочват, че настоящото решение не изисква осъществяване на деинституционализация или предоставяне на услуги в общността.

Анализ на Секретариата

1) Нарушения на чл. чл. 3 и 13

а) Обхват на изпълнението

В съответствие с констатациите на Съда по чл. 3 и решенията на Комитета е необходимо да се гарантира, че лицата, страдащи от умствени увреждания и настанени в социални домове, не са подложени на нечовешки и унижителни условия на живот. Съгласно чл. 13 лицата, настанени в социални домове, следва да разполагат с ефективно средство за защита, за да търсят подобряване на лошите условия и да получат обезщетение.

б) Оценка

През март 2024 г. Комитетът отбеляза с интерес, че в доклада от посещението си през 2023 г. КПИ не е сигнализирайл за сериозни проблеми с хигиената или физическо занемаряване в посетените социални домове. Той специално призова да продължи приемането на мерки за избягване на риска от повторна поява на случаи на сериозни форми на занемаряване и нехигиенични условия, причинени от недостатъчен брой на персонала. По-скорошна публично достъпна информация потвърждава, че като цяло е отбелязан напредък по отношение на материалните и хигиенните условия. Властите приеха и национална карта на социалните услуги и посочиха през септември 2024 г., че разработват интегрирана система за мониторинг на относимите социални заведения, включително по отношение на персонала в тях.

Следователно Комитетът би могъл да приветства последователните усилия на властите и постигнатите резултати в справянето с най-сериозните проблеми, свързани с физическото занемаряване и хигиената в социалните домове.

Понастоящем е важно Комитетът да се увери, че съществуващите мерки гарантират устойчивостта на тези положителни, но все още нови тенденции за разрешаване на едни дългогодишни проблеми. Все още не е налице по-подробна информация за увеличаването на броя на персонала, като се имат предвид констатациите на КПИ и омбудсманата относно незаетите свободни места. Въпреки че властите считат, че броят на персонала не попада в обхвата на изпълнението на настоящите решения, КПИ вече е установявал причинно-следствена връзка между броя на персонала и наблюдаваните сериозни форми на физическо занемаряване и нехигиенични условия и, както е посочено по-горе, Комитетът на министрите също вече е повдигнал този въпрос.¹²

¹¹ Фондация „Валидност“, Фондация „КЕРА“, Мрежа на независимите експерти и Център за независим живот.

¹² Властите подчертаха, че недостигът на персонал не е причина за нарушението на чл. 3, поради което от тяхна гледна точка всяко позоваване на констатациите на КПИ в това отношение разширява обхвата на изпълнението отвъд констатациите на Съда. Въпросът за персонала обаче вече беше повдигнат от Комитета въз основа на констатациите на КПИ от 2021 г. относно сериозни форми на физическо negliжиране и нехигиенични условия, които бяха свързани с недостатъчен брой персонал (доклад на КПИ за България от посещението му през 2021 г., СРТ/Inf (2022) 20, § 146, и публичното му изявление от 2021 г. относно България, СРТ/Inf (2021) 26, § 8). Като се има предвид, че чл. 46 изисква от ответната държава да предотвратява нарушения, подобни на тези, констатирани от Съда, и че Конвенцията гарантира права, които са практични и ефективни, а не теоретични или илюзорни (Илгар Мамадов (чл. 46 § 4), № 15172/13, 29 май 2019 г., § 215, Съдът също така е посочил, че „изпълнението на съдебните решения също трябва да [...] се осъществява по начин, съвместим със „заклученията и духа“ на съдебното решение“. Затова не изглежда възможно да се заключи, че дадена конкретна причина за липса на адекватна хигиена, като например недостиг на персонал, попада извън обхвата на изпълнението на решението.

Би било важно също така да се посочи дали интегрираната система за мониторинг на нивата на персонала вече функционира и да се обясни въздействието на наредбата за заплатите, както е поискано от Комитета¹³.

Накрая, що се отнася до средствата за защита по отношение на условията на живот, най-новата информация за използването на процедурата за подаване на жалби пред АКСУ, макар и да не е много конкретна, изглежда показва, че значителен брой жалби и сигнали водят до проверки, че определен брой жалби са били приети за основателни и че са били предприети съответно действия. Освен това, скорошни примери от съдебната практика показват, че искове за непозволено увреждане срещу общините или държавата са били успешно използвани по отношение на лица, настанени в социални домове. С оглед на тази информация Комитетът би могъл да приключи наблюдението върху изпълнението по отношение на аспекта на средствата за защита.

2) *Нарушения на чл. 5 §§ 1, 4 и 5*

а) Настаняване на лица с умствени увреждания в социални домове и резидентни услуги

- Обхват на изпълнението

По настоящото дело и по повтарящото се дело *Стефан Станков*¹⁴ Съдът е критикувал факта, че (1) един от жалбоподателите не е бил консултиран, за да се потърси неговото съгласие за настаняването му в социален дом, което е в нарушение на националното законодателство, а съгласието на другия жалбоподател не е било валидно установено съгласно процедура, съответстваща на Конвенцията;¹⁵ и (2) вземането на решение за настаняване, което е равносилно на лишаване от свобода по смисъла на Конвенцията, не се е основавало на независими, редовно актуализирани медицински доказателства, обосноваващи го с оглед на сериозността на състоянието на лицето. Тези констатации показват необходимостта да се гарантира валидно съгласие или вземане на решения в съответствие с Конвенцията.

През март 2024 г. Комитетът определи като оставащи нерешени въпросите, свързани с предоставяне на информация за прилагането на гаранции при настаняването на лица под пълно или ограничено запрещение¹⁶, необходимостта да се изясни дали лицата под пълно запрещение могат да обжалват съдебно решение за настаняване, както и да се гарантира че лицата с тежки когнитивни увреждания, които не са под запрещение, се ползват от подходящи процедури.

- Оценка

Властите повториха своята позиция, че призивите на Комитета за допълнителни гаранции излизат извън обхвата на изпълнението, тъй като съгласно действащите правила настаняването и прекратяването на настаняването в социални институции винаги е доброволно и съпроводено с достатъчно гаранции, докато нарушението на чл. 5 § 1 произтича от участието на държавата в настаняването и липсата на съгласие от страна на жалбоподателите. На тези аргументи вече е било отговорено по време на предишни разглеждания на делото. Както е показано многократно в докладите на КПИ или на други институции и както е илюстрирано в националната съдебна практика, социалните домове и по-малките резидентни центрове често остават на практика затворени институции, в които поне някои от обитателите не са дали валидно съгласие за настаняване и не могат да напуснат по свое желание, защото или не са в състояние да изразят желанията си, или понякога са настанени против волята си. Държавните органи участват по различни начини в процедурите по настаняване или във финансирането и надзора на такива институции. Предвид тези обстоятелства е очевидно, че има ситуации, в които настаняването или удължаването му би представлявало лишаване от свобода по смисъла на чл. 5 и следва да отговаря на изискванията на тази разпоредба. Поради това не изглежда възможно да се приеме аргументът на властите, че всички настанявания са доброволни.

При все това се отбелязва напредък. По отношение на прилагането на съществуващите гаранции, информацията за процедурата, отнасяща се до лицата под ограничено запрещение, е положителна. По отношение на лицата под пълно запрещение изглежда, че съдиите прилагат повечето от гаранциите, особено ако настаняването не може да се счита за доброволно от гледна точка на Конвенцията. Наличните съдебни решения обаче не позволяват да се потвърди, че някои гаранции

¹³ Би било полезно също така да се изясни дали скорошните случаи на лоши условия на живот, докладвани от АКСУ, се отнасят до домове за социални грижи за хора с умствени увреждания и, ако е така, да се посочат предприетите мерки.

¹⁴ Приключено с окончателна резолюция CM/ResDH(2021)104, тъй като въпросът за индивидуалните мерки е бил решен.

¹⁵ Вж. решението по делото *Стефан Станков срещу България*, § 90.

¹⁶ Съдебно решение се изисква за настаняване на лица под пълно запрещение, но не и за лица под ограничено запрещение.

се прилагат последователно и изцяло¹⁷ – по-специално по отношение на изслушването на лицата и, когато е уместно, на по-широкото използване на експертна и правна помощ, и на оценката на редовно актуализирани медицински доказателства. Следователно властите биха могли да обмислят допълнителни дейности за обучение на съдии и адвокати. Би било полезно също така да се изясни дали лицата под пълно запрещение могат да обжалват пряко такова настаняване (евентуално с помощта на адвокат), особено ако настаняването е решено против тяхната воля¹⁸.

Накрая следва да се припомни, че КПИ е направил многократни констатации относно настаняването на лица с тежки когнитивни увреждания, които не са под запрещение. При липса на нови елементи в това отношение, би било преждевременно Комитетът да подкрепи заключението на властите, че няма доказателства за такова настаняване и че освен това са налице достатъчни гаранции. Изглежда е необходима по-задълбочена оценка, която би могла да се основава на конкретна проверка на статута на обитателите в относимите социални заведения. Властите биха могли също така да обмислят по-подробно предишното указание на Комитета да се гарантира, че такива лица се ползват от подходящи процедури, включително съдебен контрол, когато е необходимо¹⁹.

б) Съдебен контрол на настаняването в социални домове и право на обезщетение

- Обхват на изпълнението

Що се отнася до нарушението на чл. 5 § 4, Съдът е критикувал липсата на пряка възможност за оспорване на законосъобразността на настаняването или продължаването му в социалния дом, както и на автоматичен периодичен съдебен контрол на настаняването. Следователно са необходими мерки, които да гарантират съдебен контрол на настаняването или удължаването му при липса на валидно съгласие. През март 2024 г. Комитетът посочи, че все още е необходимо да се осигури съдебен контрол на разумни интервали, съвместими с чл. 5 § 4, когато дадено лице не е дало валидно съгласие за настаняване или неговото желание да напусне институцията може да бъде пренебрегнато.

Що се отнася до нарушението на чл. 5 § 5, изискващ право на обезщетение за незаконно лишаване от свобода поради настаняване в социален дом, през март 2024 г. Комитетът призова властите да оценят достъпността и ефективността на гражданскоправния иск за търсене на такова обезщетение.

- Оценка

Понастоящем националните съдилища извършват периодичен контрол на всеки три години, който интервал не е „разумен“ според съдебната практика на Съда за настанявания, които не могат да се считат за доброволни от гледна точка на Конвенцията²⁰, и изглежда, че засегнатите лица не могат да поискат съдебен контрол по своя инициатива. Процедурите за редовна оценка на потребностите от страна на доставчика на услуги не предполагат същото ниво на правна защита. Следователно Комитетът може да повтори предишните си призови за осигуряване на съдебен контрол в съответствие с изискванията на чл. 5 § 4²¹.

Накрая, Комитетът може да приветства скорошното развитие на националната съдебна практика, което изглежда показва, че исквете за непозволено увреждане са по принцип достъпно средство за търсене на обезщетение за незаконно настаняване в нарушение на чл. 5 § 1. Въпреки това, няма информация за съществуването на ефективно средство за търсене на обезщетение за липса на съдебен контрол на законността на настаняването, съответстващ на изискванията на чл. 5 § 4²².

3) Заключение

Предвид постигнатия напредък от момента на събитията по тези дела в подобряването на материалните и хигиенните условия в резидентните социални услуги за лица с умствени увреждания и наличието на вътрешни средства за защита в някои отношения, Комитетът би могъл да продължи разглеждането на делото в рамките на стандартната процедура за наблюдение.

¹⁷ Или тези гаранции не винаги са били спазвани, или наличните съдебни решения не съдържат мотиви, които да позволят оценка.

¹⁸ Вж. CM/Del/Dec(2024)1492/H46-6, § 6.

¹⁹ Твърденията на НПО относно случаи на липсващи съдебни разпореждания за настаняване в частни резидентни услуги също заслужават внимание.

²⁰ Например, когато лицата се противопоставят на настаняването си или не са в състояние да изразят желанията си (което означава, че те също не са в състояние да напуснат институцията по свое желание).

²¹ Даването на възможност на обитателите да инициират, с необходимата подкрепа, съдебни производства, в съчетание с осигуряването на периодичен съдебен контрол на интервали, по-кратки от три години, би осигурило необходимите гаранции по чл. 5 § 4.

²² Вж. Станев, § 188, и сравни също *Иван Тодоров срещу България*, № 71545/11, 19 януари 2017 г., §§ 52-53 и 69-71.

Оставащите въпроси се отнасят главно до съдебния контрол на настаняването на лица под пълно запрещение и гаранциите за лица с тежки когнитивни увреждания, по отношение на които не се прилага никаква защитна мярка, както и потвърждение, че въведените мерки ще осигурят устойчивостта на постигнатия напредък спрямо хигиенните условия, по-специално по отношение на нивото на персонала. Комитетът би могъл да насърчи властите да продължат да си сътрудничат със Секретариата за решаване на тези въпроси.

Финансиране осигурено: ДА

Решения

Представителите на министрите

1. припомниха, че настоящото дело се отнася главно до незаконното настаняване на жалбоподателя, страдащ от психично разстройство, в социален дом без негово съгласие; липсата на съдебно средство за защита за оспорване законосъобразността на настаняването и липсата на право на обезщетение; както и нечовешките и унижителни условия на живот в социалния дом и липсата на ефективни средства за защита в това отношение;

По отношение на условията на живот в социалните домове и средствата за защита

2. приветстваха информацията за общия напредък в подобряването на материалните и хигиенните условия в социалните домове и последователните усилия на властите в тази област; приканиха ги да предоставят информация за устойчивостта на скорошните положителни тенденции за преодоляване на дългогодишните проблеми, по-специално по отношение на осигуряването на подходящ брой персонал, за да се избегне рискът от повторно възникване на сериозни форми на занемаряване и нехигиенични условия, причинени от недостатъчен брой персонал; в този контекст ги насърчиха да предоставят информация за интегрираната система за наблюдение на набирането на персонал и за въздействието на наредбата за заплатите върху броя на персонала;

3. отбелязаха със задоволство информацията за прилагането на практика на процедурата за подаване на жалби от обитатели на социални институции пред Агенцията за качеството на социалните услуги по отношение на условията на живот, както и скорошните примери за успешни искове за непозволено увреждане срещу общините или държавата като компенсаторно средство за защита; решиха, че не са необходими допълнителни мерки в това отношение;

По отношение на правните гаранции за настаняване в социални домове и средствата за защита

4. отбелязаха положителната информация относно процедурите за настаняване на лица под ограничено запрещение; отбелязаха освен това, че като цяло съдиите прилагат повечето от необходимите гаранции в ситуации, в които настаняването на лица под пълно запрещение не може да се счита за доброволно от гледна точка на Конвенцията; приканиха властите да продължат да укрепват съдебната практика по отношение на изслушването на засегнатите лица, процедурните улеснения, експертната помощ, правната помощ и систематичната оценка на актуализирани медицински доказателства в ситуации на липса на валидно съгласие;

5. повториха призива си за приемане на мерки, осигуряващи съдебен контрол, съвместим с изискванията на чл. 5 § 4, когато настаняването не се основава на валидно съгласие или когато желанието на лицето да напусне институцията може да бъде пренебрегнато; припомниха, че изискванията на чл. 5 § 4 могат да бъдат изпълнени най-добре чрез комбинация от периодичен контрол на разумни интервали и право на засегнатото лице директно да подаде в съда искане за прекратяване на настаняването;

6. приветстваха скорошната съдебна практика, според която исковете за непозволено увреждане могат да се използват за търсене на обезщетение за настаняване в нарушение на правото на свобода съгласно чл. 5 § 1; приканиха властите да уточнят дали съществува ефективно средство за защита за търсене на обезщетение за липса на съдебен контрол на законността на настаняването, съвместим с изискванията на чл. 5 § 4;

7. решиха да продължат разглеждането на това дело в рамките на стандартната процедура за наблюдение и насърчиха властите да проведат консултации със Секретариата по нерешените

въпроси; приканиха ги да предоставят до 31 октомври 2026 г. информация по въпросите, посочени по-горе и в анализа на Секретариата.